

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥

ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ—463)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਪੰਗਤੀ ਅਨੁਸਾਰ—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਮਾਇਆ ਦਾ 'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ਾ' ਅਥਵਾ 'ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਾਜੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ (projection) ਕੀਤਾ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ—ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਜੋਤ-ਸਰੂਪੀ' 'ਆਪੇ' ਵਿਚੋਂ ਇਲਾਹੀ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸਬਦ'—'ਨਾਮ'—'ਹੁਕਮ' ਆਦਿ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਹੋਇ ਪਸਰਿਆ ਨਾਨਕ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ—296)

ਓਅੰਕਾਰਿ ਉਤਪਾਤੀ ॥ ਕੀਆ ਦਿਨਸੁ ਸਭ ਰਾਤੀ ॥

ਵਣੁ ਤਿਣੁ ਤਿਭਵਣੁ ਪਾਣੀ ॥ ਚਾਰਿ ਬੇਦ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ ॥

ਖੰਡ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ ਏਕ ਕਵਾਵੇ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਆ ॥ (ਪੰਨਾ—1003)

ਨਾਨਕ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਭਿ ਰਚੀ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ—275)

ਮਾਇਕੀ 'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ੇ' ਦੇ ਅਨੰਤ 'ਡਰਾਮੇ' ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਲਈ 'ਸਬਦ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਅਨੰਤ ਇਲਾਹੀ 'ਰਚਨਾ' ਅਥਵਾ 'ਡਰਾਮੇ' ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਅਭੂਲ ਅਤੇ ਅਪਾਰ 'ਹੁਕਮ' ਰਚਿਆ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ 84 ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ 'ਜੀਵ' ਇਸ 'ਗੁਪਤ', 'ਅਭੂਲ' ਅਤੇ 'ਅਟਲ' 'ਹੁਕਮ' ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਅਪਾਰ ਤੇ ਅਗੋਚਰ 'ਡਰਾਮੇ' ਦੇ 'ਹਿਸੇਦਾਰ' (partners) ਹਾਂ।

ਕਾਠ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਕਹਾ ਕਰੇ ਬਪੁਰੀ ਖਿਲਾਵਨਹਾਰੇ ਜਾਨੈ ॥

ਜੈਸਾ ਭੇਖੁ ਕਰਾਵੈ ਬਾਜੀਗਰੁ ਓਹੁ ਤੈਸੇ ਹੀ ਸਾਜੁ ਆਨੈ ॥ (ਪੰਨਾ—206)

- 1 He Himself created Himself; He Himself assumed His Name.
Secondly, He fashioned the creation; seated within the creation, He beholds it with delight. 463

According to the above quotation from Gurbani the Timeless Being created this 'huge materialistic play' or the 'materialistic realm' and in so doing he made a projection of His Own Self.

Just as the projection of the sun – takes place through the rays that emerge from it – in the same way from the 'Self' of the Timeless Being's 'light-embodiment', the projection of divine rays took place which in Gurbani is referred to as 'Shabad' (word), - 'Naam' – 'Hukam' (command).

- 2 In so many ways, the One, the Universal Creator has diffused Himself, O Nanak 296

- 3 The One Universal Creator Lord created the creation.
He made all the days and the nights.
The forests, meadows, three worlds, water,
the four Vedas, the four sources of creation,
the countries, the continents and all the worlds,
have all come from the One Word of the Lord. 1003

- 4 O Nanak, God created the creation, with its many ways and various species. 275

To enable the creation and the flourishing of the drama of the 'huge-materialistic-play' to take place, the 'Shabad' or 'Naam' was created. To operate this infinite divine 'creation' or 'drama', the Timeless Being brought into being an 'unerring' and boundless 'hukam' or Command.

In this way we, the 8.4 million 'life-forms', according to the 'secret', 'unerring' and 'eternal' 'hukam (command)' are the partners of the 'drama' of this boundless and indiscernible divine creation.

- 5 What can the poor wooden puppet do? The Master Puppeteer knows everything.
As the Puppeteer dresses the puppet, so is the role the puppet plays. 206

ਕਹੁ ਮਾਨੁਖ ਤੇ ਕਿਆ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥

ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਾਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ—277)

ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ 'ਅਨੇਕ ਭਾਂਤੀ' ਬਨਾਉਣ ਲਈ :—

1. 'ਦੁਯੀ ਕ੍ਰਦਰਤਿ' ਸਾਜੀ ਗਈ ।
2. 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਪਜੀ ।
3. 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਲਈ 'ਹਉਮੈ' ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ।
4. 'ਹਉਮੈ' ਦੇ 'ਹਨੇਰ' ਤੋਂ ਹੀ 'ਭਰਮ' ਉਪਜਿਆ ।
5. ਇਲਾਹੀ 'ਕਿਰਨ' ਦੇ ਉਦਾਲੇ 'ਭਰਮ' ਦਾ 'ਛੋੜ' ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਇਸੇ 'ਕਿਰਨ' ਨੂੰ 'ਜੀਵ' ਆਖਿਆ ਗਿਆ ।
6. ਏਸੇ 'ਭਰਮ' ਦੇ ਕਾਰਨ—'ਜੀਵ' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ 'ਭੁਲ' ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ 'ਬੇਮੁਖ' ਹੋ ਗਿਆ ।
7. ਇਸੇ ਭਰਮ-ਮਈ 'ਹਨੇਰ' ਅਥਵਾ 'ਅਗਿਆਨਤਾ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਮਾਇਆ' ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।
8. ਇਸ 'ਮਾਇਆ' ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਅਤੇ 84 ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਉਪਜੀਆਂ ।
9. ਇਸੇ 'ਮਾਇਕੀ-ਭਰਮ-ਗੜ' ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੀਆਂ 'ਜੂਨਾਂ' ਉਪਜਦੀਆਂ, ਨਿਪਜਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।
10. ਇਸੇ 'ਭਰਮ' ਅਥਵਾ 'ਅਗਿਆਨਤਾ' ਦੇ 'ਅੰਧ-ਗੁਬਾਰ' ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ 'ਜੀਵ' ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ ।
11. ਇਸੇ ਭਰਮ-ਮਈ 'ਹਉਮੈ' ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵ :—

ਸੋਚਦੇ ਹਨ

ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦੇ ਹਨ

'ਧਰਮ' ਧਾਰਦੇ ਹਨ

ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਭਜਨ-ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਜਪ-ਤਪ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ

'ਭਲੇ-ਭਲੇਰੇ' ਬਣਦੇ ਹਨ

1 Tell me - what can a mere mortal do?

Whatever pleases Him (God) is what He causes us to do. 277

To make this divine expansion 'diversely multifarious':-

- 1 The 'second creation' was brought into being.
- 2 The desire for the 'love of the other' arose.
- 3 For the 'love of the other' to flourish the evolution of 'egotism' took place.
- 4 'Illusion' arose from the 'darkness' of 'egotism'.
- 5 That which emerged when the 'covering' of 'illusion' enveloped itself around this very divine 'ray' is referred to as a 'life-form' or man.
- 6 This 'illusion' has caused 'man' to 'forget' the Timeless Being and turn away from the Creator.
- 7 This illusion-filled 'darkness' or 'ignorance' is called 'materialism'.
- 8 It is from 'materialism' that the triguni (three-phased) materialistic realm and the 8.4 million life-forms have arisen.
- 9 It is from this very 'fort of materialism' that all the creation's life-forms come into being, grow and decay.
- 10 In the 'illusion' or 'ignorance' of this very 'balloon of darkness' that all the 'beings' flourish.
- 11 It is within this illusion-filled 'egotism' that beings:-

think

act

face consequences

embrace 'religion'

perform rites and rituals

worship

meditate

partake in ascetic disciplines

execute sins and charities

become 'good and virtuous'

ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ
 'ਪੰਜਾਂ' ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਰਦੇ ਹਨ
 ਜੰਮਦੇ ਹਨ
 ਮਰਦੇ ਹਨ
 ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਦੇ ਹਨ
 ਆਵਗਵਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ
 ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ— 921)

ਜਹ ਆਪਿ ਰਚਿਓ ਪਰਪੰਚੁ ਅਕਾਰੁ ॥
 ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਮਹਿ ਕੀਨੋ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥
 ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਤਹ ਭਈ ਕਹਾਵਤੁ ॥
 ਕੋਊ ਨਰਕ ਕੋਊ ਸੁਰਗ ਬੰਢਾਵਤੁ ॥
 ਆਲਜਾਲ ਮਾਇਆ ਜੰਜਾਲ ॥
 ਹਉਮੈ ਮੋਹ ਭਰਮ ਭੈ ਭਾਰ ॥
 ਦੁਖ ਸੁਖ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ ॥
 ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਓ ਬਖਾਨ ॥
 ਆਪਨ ਖੇਲ ਆਪਿ ਕਰਿ ਦੇਖੇ ॥
 ਖੇਲੁ ਸਿਕੋਚੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੈ ॥ (ਪੰਨਾ—292)

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ—'ਜੀਵ' ਦੀ ਹਉਮੈ-ਧਾਰੀ ਅੱਡਰੀ 'ਹਸਤੀ' ਏਸੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ 'ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ' ਵਿਚ ਹੀ ਉਪਜਦੀ ਤੇ ਨਿਪਜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਆਵਾ-ਗਵਨ ਦਾ ਗੇੜ ਮੁੱਕਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਪੇ ਸਿਸਟਿ ਸਾਜੇ ॥
 ਜੀਅ ਜੰਤੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਪਾਜੇ ॥
 ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਪਰਪੰਚਿ ਲਾਗੇ ॥
 ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਮਰਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥ (ਪੰਨਾ— 842)

ਭਰਮੇ ਆਵੈ ਭਰਮੇ ਜਾਇ ॥
 ਇਹੁ ਜਗ ਜਨਮਿਆ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ॥
 ਮਨਮੁਖਿ ਨ ਚੇਤੇ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ—161)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ—'ਹਉਮੈ' ਅਥਵਾ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਦੇ 'ਭਰਮ' ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ ।

face pain and comforts
 become slaves to the 'five'(passions)
 take birth
 die
 face the sentences
 remain in the cycle of transmigration.

1 This is Maya, by which the Lord is forgotten; emotional attachment and love of duality well up. 921

2 he made the world subject to the three dispositions.
 Sin and virtue then began to be spoken of.
 Some have gone to hell, and some yearn for paradise.
 Worldly snares and entanglements of Maya,
 egotism, attachment, doubt and loads of fear;
 pain and pleasure, honor and dishonor
 - these came to be described in various ways.
 He Himself creates and beholds His own drama.
 He winds up the drama, and then, O Nanak, He alone remains. 292

In other words – 'man's' ego-propelled separate individuality takes root and flourishes in this very 'doubt-fortress' of ignorance and this cycle of transmigration does not come to an end.

3 The Primal Lord Himself formed the Universe.
 The beings and creatures are engrossed in emotional attachment to Maya.
 In the love of duality, they are attached to the illusory material world.
 The unfortunate ones die, and continue to come and go. 842

4 In doubt he comes, and in doubt he goes.
 This world is born out of the love of duality.
 The self-willed manmukh does not remember the Lord; he continues coming and going in reincarnation. 161

In this way all the life-forms in the triguni (three-phased) materialistic realm – are existing in the ignorance of the 'illusion' of egotism or the 'second-love'.

ਜਦ ਤਾਂਈ 'ਜੀਵ', 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਅਥਵਾ 'ਹਉਮੇ ਦੇ ਭਰਮ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ—ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਆਤਮਿਕ ਮਿਹਰਾਂ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਬਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ' ਦੇ ਅਟੱਲ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ 'ਕਰਮਾਂ' ਦੁਆਰਾ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।

ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਦੁਖੁ ਘਣੇ ਜਮੁ ਮਾਰਿ ਕਰੈ ਖੁਲਹਾਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ—21)

ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ

ਤੈ ਗੁਣ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ॥ (ਪੰਨਾ—1066)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ' ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ—

ਉਪਜਨਾ

ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣਾ

ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ

ਕਰਮ ਕਰਨਾ

ਧਰਮ ਧਾਰਨਾ

ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨਾ

ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗਣਾ

ਜੀਉਣਾ

ਮਰਣਾ

ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪੈਣਾ

ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈਣਾ

ਸਜਾ ਭੁਗਤਣੀ,

ਅਥਵਾ 'ਸਮੁਚਾ ਜੀਵਨ' ਹੀ :—

ਹਉਮੇ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ

ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ 'ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ'

ਘੋਰ ਹਨੇਰ ਦੇ 'ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ'

ਭਰਮ ਦੇ 'ਦੂਜੇ-ਭਾਉ'

ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੀ 'ਮੈ'-ਮੋਹੀ'

'ਮੈ'-ਮੋਹੀ' ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ

ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਪਰਲੀ ਨਿਰੋਲ ਸਚਾਈ ਨੂੰ—

ਵਿਚਾਰਨ

As long as 'man' operates in the 'second-love' or in the 'illusion of egotism' – he remains divorced from the spiritual blessings, benevolences and bounties of the Timeless Being and according to the eternal law ' I reap the consequences of my actions', they experience the anguish and pleasure of their 'actions'.

1 They wander lost and confused, deceived by doubt, suffering in terrible pain. The Messenger of Death shall beat them to a pulp. 21

2 In the love of duality, he suffers in pain forever; he is deluded by doubt, and confused by the three gunas. 1066

In this way

the coming into being

the development

the daily life

doing things

embracing religion

doing religious rites and rituals

facing pain and pleasure

the living

the dying

the getting into the cycle of transmigration

facing the couriers of death

facing sentence

of all the life-forms or the 'whole life' takes place in

the ignorance of egotism,

the pitch darkness of ignorance,

the pitch-darkness of 'the fort of illusion',

the 'second love' of illusion,

the second-love of 'me-mineness',

the manifestation of 'me-mineness'.

But the surprising thing is that we are never ever prepared

to deliberate upon

ਸਮਝਣ

ਚੀਨਣ

ਮੰਨਣ

ਅਪਨਾਉਣ

ਲਈ ਕਦਾਚਿਤ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ !!

ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸ 'ਭਰਮ-ਮਈ' ਅਧੋਗਤੀ ਦੀ ਬਾਬਤ—

ਜਾਨਣ

ਪਹਿਚਾਨਣ

ਬੁਝਣ

ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ

ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਐਸੀ ਅਗਿਆਨ-ਮਈ 'ਦਸ਼ਾ' ਦੀ ਬਾਬਤ :—

ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ

ਪਛੋਤਾਵਾ ਕਰਨਾ

ਤੋਬਾ ਕਰਨਾ

ਹੌਕਾ ਭਰਨਾ

ਲਜਾਇਮਾਨ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ !!

ਇਸ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਦੇ 'ਭਰਮ-ਮਈ ਜੀਵਨ' ਨੂੰ :—

ਸੁਧਾਰਨ

ਬਦਲਣ

ਉਲਟਾਉਣ

ਉਚੇਰਾ ਬਨਾਉਣ

ਲਈ ਕਦੇ ਖਿਆਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ !!!

ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ 'ਕੂੜੇ ਭਰਮ-ਗੜ' ਅਥਵਾ 'ਹਉਮੈ' ਵਿਚ ਹੀ—

ਜੰਮਦੇ

ਜੀਉਂਦੇ

ਪ੍ਰਵਿਰਤਦੇ

to understand

to delve into

to accept

to put into practice

the above truths!

Man does not seem to have the desire

to know

to recognise

to discover

to deliberate upon

his own 'illusion-filled' decline and for him

to become aware

to have regret

to feel repentance

to express remorse

to feel uneasy

about his own ignorance-filled condition is certainly out of the question

The thought of

reforming

changing

reversing

improving

this 'illusion-filled' life of 'second-love' too, has never ever occurred.

The reason for this is that over numerous lives we —

have been taking birth

have been living

have been involved in mundane or worldly life

ਮਰਦੇ
ਫੇਰ ਜੰਮਦੇ

ਆਏ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਹ 'ਭਰਮ', ਸਾਡੀ 'ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ' ਅਥਵਾ 'ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ' ਦਾ ਅਨਿਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਅਥਵਾ 'ਜੀਵਨ-ਅਧਾਰ' ਜਾਂ 'ਜੀਵਨ-ਰੂਪ' ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਹਉ ਵਿਚਿ ਆਇਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਗਇਆ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਜੰਮਿਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਸੁਆ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਦਿਤਾ ਹਉ ਵਿਚਿ ਲਇਆ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਖਟਿਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਗਇਆ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਸਚਿਆਰੁ ਕੂੜਿਆਰੁ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਹਸੈ ਹਉ ਵਿਚਿ ਰੋਵੈ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਭਰੀਐ ਹਉ ਵਿਚਿ ਧੋਵੈ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਜਾਤੀ ਜਿਨਸੀ ਖੋਵੈ ॥
ਹਉ ਵਿਚਿ ਮੂਰਖੁ ਹਉ ਵਿਚਿ ਸਿਆਣਾ ॥
ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ॥

(ਪੰਨਾ—466)

ਇਨਸਾਨ ਦੇ 'ਭਰਮ' ਦਾ 'ਕਾਰਨ' ਅਥਵਾ 'ਅਧਾਰ', ਉਸ ਦੀ 'ਹਉਮੈ' ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ 'ਹਉਮੈ' ਹੀ, ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ' ਦੀ 'ਗਲਤੀ' ਮੰਨਣ ਤੋਂ 'ਹੜਦੀ' ਹੈ ।

ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਭਰਮ-ਮਈ ਜੀਵਨ' ਦੀ 'ਸੋਝੀ' ਜਾਂ 'ਗਿਆਨ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਪਰੰਤੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ—

ਭਰਮ

ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ

ਅੰਧਕਾਰ

ਅੰਧ-ਗੁਬਾਰ

ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ

ਭਰਮ ਗੜ

have been dying
have and taking birth again

in the 'false fort of illusion' or egotism., and this 'illusion' has become an integral part or the 'life-support' or the 'life's-embodiment' of our 'existence' or 'sub-consciousness'.

*In ego they come, and in ego they go.
In ego they are born, and in ego they die.
In ego they give, and in ego they take.
In ego they earn, and in ego they lose.
In ego they become truthful or false.
In ego they reflect on virtue and sin.
In ego they go to heaven or hell.
In ego they laugh, and in ego they weep.
In ego they become dirty, and in ego they are washed clean.
In ego they lose social status and class.
In ego they are ignorant, and in ego they are wise.
They do not know the value of salvation and liberation. ' 466*

The cause of man's 'illusion' or 'support' is indeed 'egotism' and it is egotism which prevents man from acknowledging the 'error' of his own 'doubt-fallacies'.

For this reason we have no awareness or knowledge of our 'doubt-filled life'.

But we are not prepared to accept or feel that (the message of)

illusion

doubt-fallacy

darkness

utter-darkness

pitch-darkness

fort of illusion

that is mentioned in Gurbani

ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਘਟਾਉਣ ਲਈ 'ਤਿਆਰ' ਨਹੀਂ, ਅਥਵਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ।

ਆਪਣੀ ਭਰਮ-ਮਈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਅਥਵਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾ ਕਰਨਾ ਹੀ, ਇਨਸਾਨ ਦੀ 'ਦੀਰਘ', 'ਮੁੱਢਲਾ' ਅਤੇ 'ਮੋਹਲਿਕ'—

ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ
ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਨਾਲ 'ਧੋਖਾ' ਹੈ
ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਹੈ
ਭੁਲੇ ਭਾਇ ਪਾਖੰਡ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਕਾਇਆ ਗੜ੍ਹ ਭੀਤਰਿ ਕੂੜ੍ਹ ਕੁਸਤ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥

ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਨੀ

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧ ਅਗਿਆਨੀ ॥ (ਪੰਨਾ— 514)

ਅੰਧਾ ਜਗਤੁ ਅੰਧੁ ਵਰਤਾਰਾ ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ—600)

ਸਗਲ ਜਨਮ ਭਰਮ ਹੀ ਭਰਮ ਖੋਇਓ ਨਹ ਅਸਥਿਰੁ ਮਤਿ ਪਾਈ ॥

ਬਿਖਿਆ ਸਕਤ ਰਹਿਓ

ਨਿਸ ਬਾਸੁਰੁ ਨਹ ਛੁਟੀ ਅਧਮਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—632)

ਮਨ ਰੇ ਸੰਸਾਰੁ ਅੰਧ ਗਹੇਰਾ ॥

ਚਹੁ ਦਿਸ ਪਸਰਿਓ ਹੈ ਜਮ ਜੇਵਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ—654)

ਐਸੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਸੰਸਾਰਾ ॥

ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਖੋਇ ਗਵਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ—676)

ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਜਗਤੁ ਗੁਬਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ—1043)

ਕਲਿਜੁਗ ਮਹਿ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ—1285)

ਉਪਰਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 'ਭਰਮ', 'ਸਭ'-'ਸਗਲ' 'ਜਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਸੰਸਾਰ' ਨੂੰ 'ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ' ਵਾਂਗ ਚੋਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ' ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ 'ਸਗਲ ਸੰਸਾਰ' ਅਥਵਾ 'ਸਭ ਜਗਤ' ਤੋਂ 'ਵਿਲੱਖਣ' ਅਤੇ 'ਬਾਹਰ' ਹਾਂ ! ਇਸ ਲਈ ਇਹ 'ਭਰਮ' ਸਾਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ !!

ਪਰ ਸਚਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਭੀ, ਇਸ 'ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ' ਦੇ 'ਅਨੁਰ-ਖਾਤੇ' ਵਿਚ 'ਗੋਤੇ' ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਵਿਚ 'ਡੀਗ ਨ

is something that applies to us. We do not feel (that Gurbani is referring to our state of affairs directly).

Not acknowledging or not feeling our doubt-filled ignorance is indeed man's 'serious', 'primal' and 'fatal'

doubt-fallacy,
self deception,
stubbornness of egotism,
innocent hypocrisy

the result of which is stated in Gurbani as follows:-

- 1 *Within the fortress of body, are the hard and rigid doors of falsehood, deception and pride. Deluded by doubt, the blind and ignorant self-willed manmukhs cannot see them.* 514
- 2 *The world is blind, and its dealings are blind as well; without the Guru, there is only pitch darkness.* 600
- 3 *Deluded by doubt, I have wasted my whole life; I have not obtained a stable intellect. I remain under the influence of corrupting sins, night and day, and I have not renounced wickedness.* 632
- 4 *O mind, the world is a deep, dark pit. On all four sides, Death has spread his net.* 654
- 5 *In such confusion, the world has gone astray. The foolish mortal wastes this precious human life.* 676
- 6 *The world is in the darkness of love and attachment to Maya.* 1043
- 7 *In this Dark Age of Kali Yuga, there is utter darkness; the self-willed manmukh cannot find the way.* 1285

From the above lines it is clear that 'illusion' is clinging on like a 'ghost or spirit' to 'all' the 'whole-total' 'world' or 'creation'. But in our 'egisitic-stubbornness' we have come to believe that we are 'special' and 'separate' from the 'whole creation' or the 'whole world'. Therefore this 'illusion' cannot touch us.

But the truth is that all life-forms and we too are set adrift in 'arena of darkness' of this 'fort of illusion', and falling and

ਡੋਲੇ' ਖਾਂਦੇ, 'ਪਲਚ ਪਲਚ' ਕੇ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈ' ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ !

ਡੀਗਨ ਡੋਲਾ ਤਉ ਲਉ ਜਉ ਮਨ ਕੇ ਭਰਮਾ ॥ (ਪੰਨਾ—400)

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੁ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਭਾਣਾ ਨ ਮੰਨੇ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥

ਭਰਮੇ ਭੁਲਾ ਆਵੈ ਜਾਏ

ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਨ ਕਬਹੂ ਪਾਇਦਾ ॥ (ਪੰਨਾ—1064)

ਅੰਧੇ ਮਾਨਸਿਕ 'ਭਰਮ' ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ 'ਜੀਵਾਂ' ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨਮੁਖ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੇ ਸਿ ਮਨਮੁਖ ਕਹੀਅਹਿ

ਨ ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ—797)

ਅਨਲ ਵਾਉ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸੁਧਿ ਨ ਕਾਈ ॥

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਕਿਛੁ ਨ ਸੁਝੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਹੇ ॥ (ਪੰਨਾ—1048)

ਮਨ ਕਠੋਰੁ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਲਾਗਾ ॥

ਭਰਮੇ ਭੁਲਾ ਵਿਰੇ ਅਭਾਗਾ ॥ (ਪੰਨਾ—1061)

ਦੁਬਿਧਾ ਦੁਰਮਤਿ ਅਧੁਲੀ ਕਾਰ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਭਰਮੇ ਮਝਿ ਗੁਬਾਰ ॥...

ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧੁਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨ ਭਾਈ ॥

ਪਸੂ ਭਏ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—1190)

ਜੋ ਨਰ ਭਰਮਿ ਭਰਮਿ ਉਦਿਆਨੇ ਤੇ ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਮੁਹੇ ॥

ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗ ਨਾਭਿ ਬਸੇ ਬਾਸੁ ਬਸਨਾ

ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿਓ ਝਾਰ ਗਹੇ ॥ (ਪੰਨਾ—1336)

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ 'ਮਨ' ਵਿਚ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪੜਚੋਲ ਅਥਵਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਮਨਮੁਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀ' ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ?

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਇਸ 'ਭਰਮ-ਮਈ' ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ 'ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੇ ਧੰਧੇ ਮੋਹੁ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਅਜਾਈ' ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੀ ਸਭ ਮੁਈ ਸੰਪਉ ਕਿਸੇ ਨ ਨਾਲਿ ॥

ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸਭ ਜੋਹੀ ਜਮਕਾਲਿ ॥ (ਪੰਨਾ—84)

ਜਗਤੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਹੈ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

wavering, getting entangled and enmeshed we are simply wasting away our priceless life.

1 As long as there are doubts in the mind, the mortal staggers and falls. 400

2 The blind, self-willed manmukhs practice cleverness. They do not surrender to the Lord's Will, and suffer terrible pain. Deluded by doubt, they come and go in reincarnation; they never find the Mansion of the Lord's Presence. 1064

Those beings entangled or absorbed in mental 'illusion' are referred to in Gurbani as *manmukh* or mind-orientated.

3 Those who wander around, deluded by doubt, are called manmukhs; they are neither on this side, nor on the other side. 797

4 Fire and wind lead him into delusions of doubt. In love and attachment to Maya, he has no understanding at all. The blind, self-willed manmukh sees nothing; through the Guru's Teachings, the Naam is gloriously revealed. 1048

5 The stubborn and insensitive mind is attached to the love of duality. Deluded by doubt, the unfortunate wander around in confusion. 1061

6 In duality and evil-mindedness, the mortal acts blindly. The self-willed manmukh wanders, lost in the darkness.....

7 The manmukh is blind; he does not like the Guru's Teachings. He has become a beast; he cannot get rid of his egotistical pride. 1190

8 Those beings who wander in the wilderness of doubt - those faithless cynics are foolish, and are plundered. They are like the deer: the scent of musk comes from its own navel, but it wanders and roams around, searching for it in the bushes. 1336

In all truthfulness we must investigate or deliberate into our mind to find out if we are not part of this '*manmukh* or self willful category'?

The whole creation, existing in and 'enmeshed and entangled in the false occupations' of the 'doubt-filled' second love, is wasting away its precious life.

9 Those who act in ego shall all die. Their worldly possessions shall not go along with them. Because of their love of duality, they suffer in pain. The Messenger of Death is watching all. 84

10 The world is blind and ignorant; in the love of duality, it engages in actions. 593

ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਜੇਤੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ—593)

ਮਤੁ ਜਾਣਹੁ ਜਗੁ ਜੀਵਦਾ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਮੁਇਆਸੁ ॥ (ਪੰਨਾ—643)

ਇਹੁ ਜਗਤੁ ਮਮਤਾ ਮੁਆ ਜੀਵਣ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ—508)

ਇਹੁ ਜਗੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪਿਆ

ਦੂਜੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ—430)

ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਜਗੁ ਭਰਮ ਭੁਲਾਨਾ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛੋਡਿਆ

ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ—685)

‘ਜੀਵ’ ਦੇ ਇਸ ਭਰਮ-ਮਈ ‘ਜੀਵਨ’ ਬਾਬਤ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ-
ਭਗਤ-ਸੰਤ-ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਅਤੇ
‘ਕਲਿਆਣ’ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਆਏ ਹਨ ।

ਪਰ ਹੋਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਭਰਮ-ਮਈ ‘ਜਾਦੂ’ ਦਾ ਇਤਨਾ
ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹਾ ‘ਅਸਰ’ ‘ਮਾਨੁਖਾ ਜੂਨੀ’ ਉਤੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ—

ਗੁਰੂਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ

ਅਨੇਕਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ

ਬੇਅੰਤ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ

ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦਿਆਂ

ਸਤ ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ

ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ

ਫਿਲੋਸਫੀ ਘੋਟਦਿਆਂ

ਹੱਠ-ਧਰਮ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਭੋਗਦਿਆਂ

ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਿਆਂ

ਸਮਾਧੀਆਂ ਵਿਚ ਜੁੜਦਿਆਂ

ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਕਰਦਿਆਂ

ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਦਿਆਂ

ਭੀ, ‘ਮਨੁਖ’ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ‘ਭਰਮ-ਮਈ ਅਗਿਆਨਤਾ’ ਦੀ ਬਾਬਤ ‘ਸੋਝੀ’
ਨਹੀਂ ਆਈ !!

L77-9

1 But those actions which are performed in the love of duality, cause only pain to the body. 593

2 Don't think that he is alive in the world - he is dead, through the love of duality. 643

3 This world perishing in attachment and possessiveness; no one knows the way of life. 508

4 This world is engrossed in attachment to Maya; it has gone astray in duality and doubt. 430

5 O Holy people, this world is deluded by doubt. It has forsaken the meditative remembrance of the Lord's Name, and sold itself out to Maya. 685

From the very beginning the Gurus-avatars-devotees-sants-evolved souls have been giving warnings about this illusion-filled ‘life’ of ‘man’ and they have also been counseling on how to protect and ‘free’ oneself from it.

But the surprising thing is that that the illusion-filled ‘magic’ has such an intense and deep ‘influence’ on ‘human life-form’ that ‘man’ has no awareness about his ‘illusion-filled ignorance’ despite –

the counsel of the gurus and avatars

the (example set by) the life of evolved beings

the presence of numerous religions

the on going abundant preaching

carrying out religious rites and rituals

participating in the company of the holy

being involved in the reading of scriptures and worship

delving into philosophies

bearing the pain of religious penance

participating in yogic disciplines

getting absorbed in *semadhis* or contemplation

doing charities (and)

going on pilgrimages.

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੋ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ' ਵਿਚ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਅਤੇ ਅਵੇਸਲਾ ਹੋ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਮਾਇਕੀ 'ਭਰਮ-ਮਈ' 'ਜੀਵਨ-ਰੋੜ੍ਹ' ਵਿਚ ਬੇਤਿਹਾਸਾ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਲਕਿ, ਇਸ 'ਭਰਮਗੜ੍ਹ' ਦੇ 'ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕੂੜੀਆਂ ਮਾਇਕੀ :—

ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ
ਡਿਗਰੀਆਂ
ਸਿਆਣਪਾਂ
ਚਤੁਰਾਈਆਂ
ਗਿਆਨ
ਧਿਆਨ
ਵਿਗਿਆਨ
ਡਿਲੋਸਫੀਆਂ

ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ—

ਕਲਾ-ਭਲੇਰਾ
ਗਿਆਨੀ
ਧਿਆਨੀ
ਮਹਾਂਪੁਰਖ
ਜੋਗੀ
ਜਪੀ
ਤਪੀ
ਅਚਾਰੀਆ
ਸੁਆਮੀ
ਸ੍ਰੀ 108

ਆਦਿ, ਕੂੜੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਵਿਚ 'ਆਫਰਿਆ' ਫਿਰਦਾ ਹੈ !!

ਸਿਰਫ 'ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ' ਹੀ ਆਪਣੀ ਤੀਖਣ ਬੁਧੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਉਮੋ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਘੋਰ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪਲਚ ਪਲਚ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ 84 ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ' ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ 'ਕਮਾ' ਰਹੀਆਂ

In this way, becoming irresponsible and negligent under the influence of the stubbornness of egotism, man is recklessly being swept away in his old materialistic 'illusion-filled' 'life-current'.

In fact, man, living in the 'pitch darkness' of the 'fort of illusion', supported by his false materialistic —

successes
degrees
intelligence
cunningness
knowledge
attention
science
philosophies,

he regards himself as

virtuous
a scholar
a contemplator
an evolved soul
a yogi
a worshipper
an ascetic
a religious teacher
a swami
a 108 (a title conferred by Indian society on seers and adepts)

etc. feeling bloated or puffed up in false praises.

It is only the human life-form, that gets entangled and enmeshed in the pitch darkness of the ignorance of egotism — and this is caused entirely by ones own sharp intellect. The rest of the 8.4 million life-forms, unknowingly are cultivating the counsel 'abide by the Will' of their creator, the Timeless Being

ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਸਾਗਰ ਵਲ ਅਭੋਲ ਹੀ 'ਰਿਸ਼ਕ' ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

'ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ' ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਘੜ ਕੇ ਤੀਖਣ ਬੁਧੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੀਖਣ ਬੁਧੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਚੀਨ ਅਤੇ ਪਹਿਚਾਨ ਕੇ ਉਸ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਬੁਝ ਕੇ, 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ' ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਮਝ ਅਤੇ ਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲ 'ਕਮਾ' ਸਕੇ ।

ਪਰ—ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਵਿਚ, ਮਾਇਕੀ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਅਥਵਾ 'ਵਡ-ਖੋਲ-ਤਮਾਸ਼ੇ' ਦੇ 'ਭੁਲਾਵੇ' ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਗਲਤਾਨ ਅਤੇ 'ਮਦਹੋਸ਼' ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਹੁਕਮੀ' ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਜਾਣ ਅਤੇ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਬੁਠੀ ਮਾਇਆ ਦੇਖਿ ਕੇ ਭੁਲਾ ਰੇ ਮਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ—486)

ਆਸਾ ਭਰਮ ਬਿਕਾਰ ਮੋਹ ਇਨ ਮਹਿ ਲੋਭਾਨਾ ॥

ਬੁਠੁ ਸਮਗੀ ਮਨਿ ਵਸੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ—815)

ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ ਕਉ ਉਠਿ ਰੋਵੈ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਗਲਾ ਈ ਖੋਵੈ ॥

ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੈ ਆਵਣ ਜਾਣੈ ॥ ਪਾਪ ਕਰੈ ਤਾ ਪਛੋਤਾਣੈ ॥ (ਪੰਨਾ—676)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ 'ਭੁਲਣਾ' ਅਥਵਾ ਉਸ ਤੋਂ 'ਬੇਮੁਖ' ਹੋਣਾ ਹੀ 'ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ' ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਅਤੇ ਦੀਰਘ—
'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ' ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਨੇ, ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ 'ਤੀਖਣ ਬੁਧੀ' ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਗਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ (misuse) ਕੀਤਾ ਹੈ—ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ 'ਹਉ-ਧਾਰੀ' ਭਰਮ ਵਿਚ 'ਕਰਮ ਬਧ' ਹੋ ਕੇ ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਅਮੁਕਵੇਂ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੋਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਪਿਛਲਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਰਬ' ਦੀ ਕਾਇਨਾਤ ਵਿਚ ਦੋ ਵਿਲੱਖਣ ਮੰਡਲ ਹਨ :—

1. ਆਤਮਿਕ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦਾ 'ਸਚਾ ਮੰਡਲ' ਅਥਵਾ 'ਸਚ ਖੰਡ' ।

2. ਮਾਇਕੀ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਕੂੜਾ 'ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ' ।

ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਤਾਂ—

ਅਥਾਹ

ਅਪਾਰ

and are innocently 'moving' towards their ocean master.

The Timeless Being, having fashioned the 'human life-form' in His Own image, blessed man with a sharp intellect and freedom to enable him (man) to discover and recognise his Timeless Being Waheguru, and allow him to unravel God's 'hukam' or command, so that he can fully comprehend the counsel of 'Abiding in (God's) Will' and cultivate it with understanding and awareness.

But man, in his egotism, is so entangled and 'intoxicated' in the 'falseness' of the wonderful materialistic sights or the 'pageantry of the huge performance', that he is totally unconscious of the 'Commander' and His 'Command', and has turned away from Him.

1 Gazing upon the falseness of Maya, you have gone astray, O my mind.

486

2 Hope, doubt, corruption and emotional attachment - in these, he is engrossed. The false material world abides in his mind, and he does not understand the Supreme Lord God. 815

3 He cries for the possessions of others.

He forfeits all the merits of his good deeds and religion.

He does not understand the Hukam of the Lord's Command, and so he continues coming and going in reincarnation.

He sins, and then regrets and repents. 676

Forgetting the 'Timeless-Being' and His 'Command' in this way, or turning away from Him is the foremost and grave 'doubt-fallacy' of the 'human life-form'.

In so doing the human-life-form (man) has improperly and wrongfully misused its blessing of 'sharp intellect' and freedom – thereby causing its life to be action-reaction bound in 'self-inflicted' illusion thereby subjecting itself to the never ending cycle of transmigration and facing the consequences.

It has been stated in the previous sections of this lekh (article) that there are two distinct realms in 'God's' creation:-

1 The 'true realm' of divine 'illumination' or the 'realm of truth'.

2 The false 'fortress of illusion' of materialistic darkness.

The divine realm is –

fathomless

boundless

ਅਗੋਚਰ

ਅਟੱਲ

ਸੁਖਮ

ਸਚਾ

ਨਿਰਮਲ :—

ਬੋਗਮ ਪੁਰਾ

ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰਾ

ਨਿਜ ਘਰ

ਸਚ ਖੰਡ

ਅਨੁਭਵੀ ਦੇਸ਼

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ

ਪ੍ਰੀਤ-ਦੇਸ਼

imperceptible

eternal

subtle

true

pure:-

griefless realm

God's realm

abode of the Self

the realm of truth

world of intuition

realm of illumination

a country of love,

ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਅਵਤਾਰ, ਗੁਰੂ, ਭਗਤ, ਸੇਵਕ, ਹਰਿ ਜਨ, ਗੁਰਮੁਖ, ਸਾਧ, ਸੰਤ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹਨ ।

ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ' ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਆਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਦੀ 'ਅਣਹੋਂਦ' ਤੋਂ ਹੀ :—

ਮਾਇਆ ਦਾ	—	ਭਰਮ
ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ	—	ਭਰਮ
ਹਉਮੈ ਦਾ	—	ਭਰਮ
ਮਾਇਕੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ	—	ਭਰਮ
ਧਾਰਮਿਕ	—	ਭਰਮ
ਸਰੀਰਕ	—	ਭਰਮ
ਮਾਨਸਿਕ	—	ਭਰਮ
ਜੀਵਨ ਦਾ	—	ਭਰਮ
ਮੌਤ ਦਾ	—	ਭਰਮ
ਆਵਾਗਵਨ ਦਾ	—	ਭਰਮ
ਨਰਕ-ਸੁਰਗ ਦਾ	—	ਭਰਮ
ਸਗਨ-ਅਪਸਗਨ ਦਾ	—	ਭਰਮ
ਜਮਾਂ ਦਾ	—	ਭਰਮ

in which reside, the Timeless Being Himself and His blessed avatars (prophets), gurus, devotees, disciples, God's slaves, guru-orientated, sadhs, and sants.

Materialistic realm's 'fort of illusion' has no existence of its own because it is from the 'absence' of 'divine-illumination' or 'Naam' that:-

the illusion	-	of materialism
the illusion	-	of me-mineness
the illusion	-	of egotism
the illusion	-	of the ignorance of materialism
the illusion	-	of religiousness
the illusion	-	of the physical body
the illusion	-	of the mental self
the illusion	-	of life
the illusion	-	of death
the illusion	-	of transmigration
the illusion	-	of heaven and hell
the illusion	-	of good and bad omens
the illusion	-	of couriers of death

ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮੰਡਲਾਂ ਬਾਬਤ   --   ਭਰਮ
ਜੋਤ-ਸਰੂਪੀ 'ਆਪੋ' ਬਾਰੇ   —   ਭਰਮ

ਆਦਿ, ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ 'ਭਰਮ' ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸਾਰੇ 'ਜੀਵ', ਸਣੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ, ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ 'ਭਰਮ-ਮਈ' ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ 84 ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਦਿਲਾਵਾ, ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤੇ, ਜੋਗੀ, ਜਪੀ, ਤਪੀ, ਹਠੀ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਭਰਮੇ ਸੁਰਿਨਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ॥ ਭਰਮੇ ਸਧ ਸਾਧਿਕ ਬ੍ਰਹਮੇਵਾ ॥

ਭਰਮਿ ਭਰਮਿ ਮਾਨੁਖ ਡਹਕਾਏ ॥

ਦੁਤਰ ਮਹਾ ਬਿਖਮ ਇਹ ਮਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ—258)

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਤ੍ਰੈ ਮੂਰਤਿ ਤ੍ਰੈਗੁਣਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—909)

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦਉ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਭੁਲੇ ਹਉਮੈ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਆ ॥

ਪੰਡਿਤ ਪੜਿ ਪੜਿ ਮੋਨੀ ਭੁਲੇ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥

ਜੋਗੀ ਜੋਗਮ ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੁਲੇ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਤਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ—852)

ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਨਿਰੋੜ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 'ਜੀਵ', 'ਇਨਸਾਨ' ਅਤੇ 'ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ' ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਇਕ 'ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ' ਦੇ 'ਵਾਸੀ' ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਪਰ ਬੜੀ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੀ ਤੀਖਣ ਬੁਧੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ 'ਮਨੁਖਾ ਜੂਨੀ' ਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਭਰਮ-ਮਈ-ਜੀਵਨ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ।

ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਇਹ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ' ਦੇ 'ਕੂੜੇ ਮੰਡਲ' ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹਾਂ, ਬਲਕਿ ਇਸੇ 'ਭਰਮ-ਮਈ' ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ ਦੇ 'ਕੂੜੇ ਭਰਵਾਸੇ' ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ 'ਛਿਕੇ ਟੰਗ' ਕੇ ਆਪਣੀ ਕੂੜੀ ਅਤੇ ਫੌਕੀ ਜਿਆਣਪ ਉਤੇ 'ਆਫਰੋ' ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਜਦ ਅਸੀਂ :—

ਹਉਮੈ

the illusion - of the invisible realm
the illusion - of the 'Self' of the embodiment of light

etc., and numerous other illusions arise, in the triguni (three-phased) materialistic realm in which exist all the 'life-forms', including humans.

In other words, apart from 8.4 million life-forms in this 'illusion-filled' materialistic realm, goddesses and gods, yogis, worshippers, ascetics, and *hattis* too are included.

This truth is expressed in Gurbani as follows:-

- 1 *The angelic beings, goddesses and gods are deluded by doubt. The Siddhas and seekers, and even Brahma are deluded by doubt. Wandering around, deluded by doubt, people are ruined. It is so very difficult and treacherous to cross over this ocean of Maya. 258*
- 2 *The three forms of Brahma, Vishnu and Shiva are trapped in the three qualities, lost in confusion. 909*
- 3 *Brahma, Vishnu and Shiva wander in the three qualities, while their egotism and desire increase. The Pandits, the religious scholars and the silent sages read and debate in confusion; their consciousness is centered on the love of duality. The Yogis, wandering pilgrims and Sanyasees are deluded; without the Guru, they do not find the essence of reality. 852*

The gist of the above discussion is that those beings, who live and exist in the triguni (three phased) materialistic realm, - 'man' and 'demi gods and goddesses' - are altogether the residents of the 'fort of illusion' of materialism, and entangled and enmeshed in it, they are wasting away their lives.

But the strange thing is that despite having such a sharp intellect, the human 'life-form' has no awareness of its own 'illusion-filled-life'.

None among us is prepared to acknowledge that we are entangled in the 'false-realm of the 'fort of illusion'. In fact we are wasting away our lives in the 'false (sense of) support' of the illusion filled pitch darkness and having hung up(set aside) the counsel of the Gurus, evolved souls, sants, and devotees, we move about feeling puffed up in our false and hollow intelligence.

When we read or hear the words:-

egotism

ਦੂਜਾ ਭਾਉ
ਭਰਮ
ਭਰਮ ਗੜ
ਅਗਿਆਨਤਾ
ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ

ਆਦਿ ਲਫਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਯਾ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਘਟਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੜੇ :—

ਸਿਆਣੇ
ਗਿਆਨੀ
ਧਿਆਨੀ
ਵਿਦਵਾਨ
ਵਿਗਿਆਨੀ
ਵਿਲਾਸਵਰ
ਅਫਲਾਤੂਨ
ਆਧੁਨਿਕ (modern)
ਸਭਿਅ (civilized)

ਹਾਂ !! ਇਹ 'ਲਫਜ਼' ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ :—

ਅਨਪੜ੍ਹ
ਅਗਿਆਨੀ
ਮੂਰਖ
ਪਛੜੇ ਹੋਏ
ਜੰਗਲੀ

ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਉਚਰੇ ਹੋਣੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ 'ਪਾਖੰਡ' ਅਥਵਾ 'ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ' ਉਘੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਦਿਮਾਗੀ ਸਿਆਣਪ, ਗਿਆਨ 'ਵਡਿਆਈ', ਅਤੇ ਭਲੀ-ਭਲੇਰੀ ਕੂੜੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ 'ਠੋਸ' ਲਗਦੀ ਹੈ ।

ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ, ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਭੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ 'ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ'-ਜੋ ਛੇਤੀ ਹੀ 'ਛਾਈ-ਮਾਈ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ

L77-14

second love
illusion
fort of illusion
ignorance
pitch darkness

we have this belief that these words do not apply to us because we are:-

very clever
knowledgeable
contemplators
scholars
scientists
philosophers
platos
modern
civilised.

O yes!! These words are for some other:-

illiterates
ignorant one
fools
backward ones
wild

people.

In this way our 'hypocrisy' or 'egoistic stubbornness' is awakened and our mental intelligence, knowledge, 'praise' and virtuous false individuality gets a knock.

Even if these words have some impact on our mind, that too is 'superficial', - it disappears almost immediately, and

L77-14

ਫੇਰ, ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਏ 'ਹਉਮੋ' ਦੇ 'ਭਰਮ-ਮਈ' ਜੀਵਨ ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ 'ਭਰਮ-ਮਈ ਅਗਿਆਨਤਾ' ਦੀ, ਬਾਬਤ ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ ਕਰਕੇ, ਗਿਆਨ ਘੋਟਣ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਮਾਗੀ 'ਸੁਗਲ' ਬਣਾ ਛੱਡਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਚਾਈ ਉਤੇ 'ਪੂਰਨ ਨਿਸਚਾ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ-ਸਿਰਫ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ 'ਹਾਮੀ' ਭਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ 'ਭਰਮ' ਦੇ ਹਨੇਰ ਨੂੰ ਹੋਰ 'ਗੂੜ੍ਹਾ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਹਉਮੋ-ਰੂਪੀ 'ਭਰਮ'—'ਭੂਤ-ਪ੍ਰਤ' ਵਾਂਗ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਖ—

ਸੋਚਣੀ
 ਖਿਆਲ
 ਕਲਪਨਾ
 ਵਲਵਲੇ
 ਜੋਸ਼
 ਭਾਵਨਾਵਾਂ
 ਰੀਝਾਂ
 ਪਿਆਰ
 ਨਫ਼ਰਤ
 ਵੈਰ
 ਵਿਰੋਧ
 ਰੋਸੇ
 ਗਿਲੇ
 ਕਾਮ
 ਕ੍ਰੋਧ
 ਲੋਭ
 ਮੋਹ
 ਅਹੰਕਾਰ

once again we get carried away in the flow of our ingrained 'egotism's 'illusion-filled' life 'current'.

We have made the narration and the philosophizing of the 'illusion-filled ignorance' mentioned in Gurbani into (some kind of an) entertainment, because we have no total faith in the truth of these counsels. All we do is 'acknowledge' it with a superficial mind.

In this way we are cheating our 'inner-being' and by so doing we are further 'strengthening' the darkness of our 'illusion'.

But this ego-filled 'illusion'—like 'spirits and ghosts, is clinging to every aspect of our being's

thinking
 thought
 imagination,
 emotions
 excitement
 desires
 wishes
 love
 hatred
 enmity
 conflict
 grievances
 complaints
 lust
 anger
 greed
 attachment
 egotism

ਵਿਚ, ਆਪਣੀ 'ਰੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਭਾਅ' ਦਾ ਅਸਰ—

ਹਰ ਛਿਨ
ਹਰ ਪਲ
ਹਰ ਘੜੀ
ਬੈਠਦਿਆਂ
ਉਠਦਿਆਂ
ਜਾਗਦਿਆਂ
ਸੁਤਿਆਂ

ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਉਤੇ ਛਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਉਪਰਲੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ 'ਭਰਮ' ਦਾ 'ਮੁਢ' ਯਾ 'ਬੀਜ' ਸਾਡੀ 'ਹਉਮੈ' ਦੀ 'ਭਾਵਨਾ' ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੀ 'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਹਉਮੈ ਸਭੁ ਸਰੀਰੁ ਹੈ ਹਉਮੈ ਓਪਤਿ ਹੋਇ ॥

ਹਉਮੈ ਵਡਾ ਗੁਬਾਰੁ ਹੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਬੁਝਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ—560)

ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਭਰਮੈ ਸੰਸਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ—841)

ਪਰੰਤੂ, ਸਾਡਾ ਮਾਨਸਿਕ 'ਭਰਮ'—ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ 'ਅਣਹੋਂਦ' ਤੋਂ ਉਪਜਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾ ਆਵੇ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਹੀ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਤੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਤਮਿਕ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼', ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਦੇ ਪ੍ਰਜੁਲਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ—ਸਾਡਾ ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ 'ਭਰਮ' ਕਦਾਚਿਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੈ ਮਿਟੈ ਨ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—684)

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭਿ ਭਰਮਹਿ ਕਾਚੈ ॥ (ਪੰਨਾ—842)

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਖਪਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ—1140)

ਪਰਵਿਰਤਿ ਮਾਰਗੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਹੋਈਐ ਤੇਤਾ ਲੋਗ ਪਚਾਰਾ ॥

ਜਉ ਲਉ ਰਿਦੈ ਨਹੀ ਪਰਗਾਸਾ ਤਉ ਲਉ ਅੰਧ ਅੰਧਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ—1205)

and the effect of this 'hue' or 'glitter' of ours keeps hovering over our whole life

every moment
every second
every hour
while sitting
while standing
while being awake
while sleeping.

It is clear from the above discussion that the 'root' or 'seed' of our 'illusion' is indeed the 'desire' of our 'egotism', which appears and manifests itself through our 'me-mineness'.

1 Egotism is within all bodies; through egotism, we come to be born. Egotism is total darkness; in egotism, no one can understand anything. 560

2 In egotism and self-conceit, the world wanders in delusion. 841

But, our mental 'illusion' arises and flourishes in the 'absence' of divine illumination.

As long as illumination does not take place, until then the illusion or doubt of darkness will predominate and prevail.

In this way without 'divine illumination', or the 'blazing of Naam – our ego-filled 'illusion' can never go away.

3 O servant Nanak, without knowing one's own self, the moss of doubt is not removed. 684

4 Without the Name, all the false ones wander deluded. 842

5 Without the Name, they wander and wander and wander, and waste away. 1140

6 He walks in the ways of the world, trying to please people.6 But as long as his heart is not enlightened, he is stuck in pitch black darkness. 1205

ਇਸ ਭਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਅਸਬੂਲ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ— ਬਲਕਿ, ਇਹ 'ਹਉਮੈ-ਰੂਪੀ
'ਭਰਮ' ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ :—

ਖਿਆਲਾਂ
ਨਿਸਚਿਆਂ
ਵਲਵਲਿਆਂ
ਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਭਾਅ' ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਅੰਤਰਗਤ :—

ਮਨ
ਬੁਧੀ
ਚਿਤ
ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ
ਸੁਰਤੀ
ਬਿਰਤੀ

ਵਿਚ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ।

ਅਨਿਕ ਜਨਮ ਬੀਤੀਅਨ ਭਰਮਾਈ ॥

ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਨ ਦੇਵੈ ਦੁਤਰ ਮਾਈ ॥

ਦਿਨ ਰੋਨਿ ਅਪਨਾ ਕੀਆ ਮਾਈ ॥

ਕਿਸੁ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਕਿਰਤੁ ਭਵਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ—745)

'ਹਨੇਰਾ'—ਅਪਣੇ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਖੁਦ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੀਵ
ਦੇ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਈ 'ਭਰਮ-ਮਈ ਅਗਿਆਨਤਾ' ਨੂੰ ਸਾਡੇ 'ਹਉਮੈ
ਦੀ ਭਾਵਨਾ' ਅਥਵਾ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਿਚ ਕੀਤੇ—

ਕਰਮ
ਧਰਮ
ਕ੍ਰਿਆ
ਪਾਠ
ਪੂਜਾ
ਜਪ
ਤਪ
ਸਾਧਨਾ

This illusion has no physical form – instead, this 'ego-ridden' 'illusion'
is the 'hue' or 'glitter' of our mind's

thoughts
beliefs
emotions
desires

which have been implanted in the innate self of our

mind
intellect
sub-consciousness
awareness
attention

over numerous births.

Countless lifetimes have passed away, wandering aimlessly.

The terrible, treacherous Maya does not even allow them to dwell in their own home.

Day and night, they receive the rewards of their own actions.

Don't blame anyone else; your own actions lead you astray.

745

'Darkness' – by itself cannot get rid of its darkness. In the same way,
the

deeds
religious practices
actions
reading of scriptures
worship
meditation
penance
ascetic disciplines

ਪੁੰਨ
ਦਾਨ
ਨੇਕੀਆਂ
ਪਰਉਪਕਾਰ

ਆਦਿ, ਸਾਡੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅੰਧ-ਗੁਬਾਰ ਅਥਵਾ 'ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ' ਨੂੰ 'ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ' ।

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਨਿਗ੍ਰਹ ਕੀਏ ਟਾਰੀ ਨ ਟਰੇ ਭ੍ਰਮ ਫਾਸ ॥ (ਪੰਨਾ—346)

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਗਵਨੁ ਕਰਉ ॥ ਖਟੁ ਕਰਮ ਜੁਗਤਿ ਧਿਆਨ ਧਰਉ ॥

ਉਪਾਵ ਸਗਲ ਕਰਿ ਹਾਰਿਓ ਨਹ ਨਹ ਹੁਟਹਿ ਬਿਕਰਾਲ ॥

(ਪੰਨਾ—1119)

ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ

ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥ (ਪੰਨਾ—641)

ਇਹ ਹਉਂ-ਧਾਰੀ ਨੇਕੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ, ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ' ਦੇ 'ਕਰਤਵ' ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੀ ਸੀਮਤ ਬੁਧੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ ।

ਇਹ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ 'ਭਾਵਨਾ' ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ 'ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ' ਤਾਈ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰੇ ਹਉ ਧਾਰੇ ॥ ਸੁਮੁ ਪਾਵੈ ਸਗਲੇ ਬਿਰਥਾਰੇ ॥

ਅਨਿਕ ਤਪਸਿਆ ਕਰੇ ਅਹੰਕਾਰ ॥ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਅਵਤਾਰ ॥

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਆਤਮ ਨਹੀ ਦੁਵੈ ॥

ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਗਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ—278)

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨੁ ਕਰਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ—1430)

ਜੇਤੇ ਰੇ ਤੀਰਥ ਨਾਏ ਅਹੰਬੁਧਿ ਮੇਲ ਲਾਏ

ਘਰ ਕੇ ਠਾਕੁਰੁ ਇਕ ਤਿਲੁ ਨ ਮਾਨੈ ॥ (ਪੰਨਾ 687)

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਡੰਡਉਤ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਰਤੁ ਰਹਤਾ ॥

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥

(ਪੰਨਾ—642)

doing of charity
making donations
doing virtuous deeds
serving of others

etc., carried out by man ingrained in the 'illusion-filled ignorance' over numerous births under the influence of egotism or the 'second love', cannot break the mental pitch-darkness or the 'fort of illusion'.

1 I have tried many methods, but by turning it away, the noose of doubt is not turned away. 346

2 I make all sorts of efforts and go on pilgrimages; I perform the six rituals, and meditate in the right way. I am so tired of making all these efforts, but the horrible demons still do not leave me. 1119

3 O Beloved, this is not the way to meet the Lord; I have performed these rituals so many times. 641

These ego-driven virtuous acts and rites-rituals, are the activity of the 'fort of illusion' of *trigun*, three phased materialistic realm, and as such they are within the limits of our limited intellect.

Actions done with this ego driven 'desire' have no access into the 'spiritual realm'.

4 If someone does millions of good deeds, while acting in ego, he shall incur only trouble; all this is in vain. If someone performs great penance, while acting in selfishness and conceit, he shall be reincarnated into heaven and hell, over and over again. He makes all sorts of efforts, but his soul is still not softened - how can he go to the Court of the Lord? 278

5 Those who make pilgrimages to sacred shrines, observe ritualistic fasts and make donations to charity while still taking pride in their minds - O Nanak, their actions are useless, like the elephant, who takes a bath, and then rolls in the dust. 1428

6 In spite of the many places of pilgrimage for people to bathe in, their minds are still stained by their stubborn ego; the Lord Master is not pleased by this at all. 687

7 He may remain devoted to worship and adoration, bowing his forehead to the floor, practicing the six religious rituals. He indulges in egotism and pride, and falls into entanglements, but he does not meet the Lord by these devices. 642

ਇਹ 'ਭਰਮ-ਗੜ' ਦਾ 'ਵਡ-ਖੋਲ-ਤਮਾਸ਼ਾ' ਅਥਵਾ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ ਕੋਈ ਅਸਬੂਲ ਟਾਪੂ, ਦੇਸ਼, ਗ੍ਰਹਿ (planet) ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਦੀ 'ਹੋਂਦ' ਤਾਂ ਸਾਡੇ—

ਖਿਆਲਾਂ

ਵਲਵਲਿਆਂ

ਨਿਸਚਿਆਂ

ਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਮਨ

ਬੁਧੀ

ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ

ਅਥਵਾ ਸਾਡੀ ਸੂਖਮ ਮਾਨਸਿਕ ਸੁਰਤੀ-ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ 'ਭਰਮ-ਗੜ' ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ 'ਹਨੇਰੇ' ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਿਸਚਿਆਂ ਨੂੰ 'ਬਦਲਣਾ' ਪਵੇਗਾ।

ਇਹ 'ਤਬਦੀਲੀ', ਸਿਰਫ ਉਚੀ-ਸੁਚੀ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ 'ਸਿਮਰਨ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰਾ ਸੰਤੀ ਕਾਟਿਆ

ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਗੁਰ ਦੇਣੀ ॥

(ਪੰਨਾ—530)

ਮਾਯਾ ਮੋਹ ਭਰਮ ਪੰ ਭੂਲੇ ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ ॥

ਇਕ ਉਤਮ ਪੰਥੁ ਸੁਨਿਓ ਗੁਰ ਸੰਗਤ

ਤਿਹ ਮਿਲੰਤ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—1406)

ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਪੂਰਨ ਪਦ ਪਾਇਆ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਭੈ ਭਰਮ ਮਿਟਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ—193)

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਿਟੇ ਭਰਮ ਅੰਧਾਰੇ ॥

ਨਾਨਕ ਮੇਲੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ—389)

ਖੱਟੇ ਬੇਰਾਂ ਦੀ 'ਬੇਰੀ' ਨੂੰ ਜੇ ਮਿੱਠੇ ਬੇਰਾਂ ਵਾਲੀ 'ਪਿਉਂਦ' ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬੇਰ ਭੀ 'ਮਿੱਠੇ' ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਮ-ਮਈ ਅਗਿਆਨੀ 'ਮਨ' ਨੂੰ ਜੇ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਆਤਮਿਕ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਦੀ 'ਪਿਉਂਦ' ਚਾੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨ 'ਉਨਮਨ' ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

L77-19

This 'huge-play-drama' of the 'fort of illusion' or *triguni* (three phased) materialistic realm is not some abstract island, country or planet.

Its 'existence' is the subject matter of our

thoughts

emotions

beliefs

desires

mind

intellect

sub consciousness

or our subtle mental consciousness cum attention.

Therefore, to get rid of the ignorance of the 'fort of illusion's' darkness, we will have to 'change' our thoughts, desires and beliefs.

This 'change', can only take place while being in the lofty-pure 'sadh-sangat', the company of the holy, and doing *simran*.

1 *The Saints dispel the darkness of ignorance; the Guru is the Giver of the gift of life.* 530

2 *I am attached to Maya, and deluded by doubt; I have fallen in love with my children and spouse. I have heard that the most exalted Path of all is the Sangat, the Guru's Congregation. Joining it, the fear of death is taken away.* 1406

3 *Meditating in remembrance on the Lord, the state of perfection is attained.* 193

4 *In the Saadh Sangat, the Company of the Holy, the darkness of doubt is dispelled. O Nanak, the Creator Lord blends us with Himself.* 389

If a sour grape plant is grafted with a variety that is sweet, then its grapes too will become sweet.

In the same way, if the illusion-ridden ignorant mind is grafted with true and pure divine '*sadh sangat*', the company of the holy, then that mind will become 'sublime'.

L77-19

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਮਨ, ਬੁਧੀ ਅਤੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਉਤੇ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ
ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦੀ 'ਪਿਉਂਦ' ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ —

ਮਨ—'ਉਨਮਨ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਮਨਮੁਖ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਗੁਰਮੁਖ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਪਹੁ-ਫੁਟਦੀ' ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਧਮ
ਜੇਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ -- ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤ੍ਰਿਕ 'ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲੇ' ਦੀ 'ਆਤਮਿਕ
ਰੋਸ਼ਨੀ' ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਮਨ-ਬੁਧੀ-ਚਿਤ-ਆਤਮ ਪ੍ਰਾਇਣ' ਹੋ ਕੇ ਵਿਗਸਤ ਅਤੇ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਸਾਡੀ—
ਹਉਮੋ ਦੀ 'ਭਾਵਨਾ'
ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦਾ 'ਨਿਸਚਾ'
ਮਾਨਸਿਕ 'ਅਗਿਆਨਤਾ'
ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ 'ਭਰਮ'
ਭਰਮ ਦਾ 'ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ'
ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ ਦੇ 'ਭਰਮ-ਕੁਲਖੇ'

ਦੇ 'ਛੋੜ' ਘਟਦੇ ਅਤੇ ਪਤਲੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਗੇ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਮਨਿਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ 'ਪਿਉਂਦ' ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਸਾਡੇ
'ਉਨਮਨ' ਦੇ 'ਅਨੁਭਵ' ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਵਜਣਗੇ ਅਤੇ
ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਭਰੇ 'ਖਿਨ' ਵਿਚ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਆਰਾ—

'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਹੋਵੇਗਾ
'ਸ਼ਬਦ' ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ
'ਨਾਮ' ਪ੍ਰਜੁਲਿਤ ਹੋਵੇਗਾ
ਗੋਬਿੰਦ 'ਗੋਜ' ਪਵੇਗਾ ।
ਹਮਰਾ ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥
ਜਬ ਰਾਮ ਨਾਮ ਚਿਤੁ ਲਾਗਾ ॥

(ਪੰਨਾ—655)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਟੇ ਬੇਰਾਂ ਵਾਲੀ 'ਬੇਰੀ'— ਮਿਠੇ ਬੇਰਾਂ ਵਾਲੀ ਬੇਰੀ ਨਾਲ 'ਸੰਗਤ'
ਕਰਕੇ, ਆਪ ਭੀ ਮਿਠੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਮਨਮੁਖ' ਦਾ 'ਮਨ'—'ਗੁਰਮੁਖ'

L77-20

In this way, as spiritual knowledge gets grafted onto our mind, intellect
and the subconscious, through the 'sadh sangat' the company of the holy, —

the mind becomes sublime.
from a *manmukh* (mind-orientated), one become a *gurmukh*.
from a *gurmukh* (guru orientated) one becomes a *Braham Gyani*
(one who possesses Divine Knowledge).

Just as, before the sun rises, 'dawn breaks forth' and a soft light comes
into being — in the same way upon the 'breaking forth' of the 'divine light' in
the innate self within, our mind-intellect-consciousness gets 'connected to
the soul' and blooms and manifests itself.

In the same way, by and by, the shroud of our —

desire of 'egotism'
'belief' of the 'second love'
mental 'ignorance'
'illusion' of ignorance
'pitch darkness' of ignorance
'doubt-fallacies' of pitch darkness

will begin to get smaller and thinner.

In this way under the influence of dynamic spiritual 'grafting', divine
flashes will blaze forth in the 'intuition' of our evolved mind and in some
'moment' of fortunate blessedness —

'divine illumination' will take place,
the manifestation of the '*shabad*' or Word will take place,
the eruption of '*Naam*' will take place,
Gobind, the Lord of the world will thunder forth,

*My doubts were removed, and my fear ran away,
when my consciousness became attached to the Lord's Name. 655*

Just like when a sour grapes 'vine' itself becomes sweet by being in the
'company' of sweet grapes vine, in the same way, when the 'mind' of the
'*manmukh*'

L77-20

ਦ ਉਨਮਨ ਨਾਲ 'ਪਰਸ' ਕੇ ਅਥਵਾ 'ਸੰਗਤ' ਕਰਕੇ ਖੁਦ 'ਉਨਮਨ' ਅਥਵਾ 'ਉਚਾ' ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਅਥਵਾ 'ਮੁਖ' ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ 'ਉਨਮਨ' ਅਥਵਾ 'ਗੁਰਮੁਖ ਮਨ' ਉਤੇ :—

ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਅਸਰ ਘਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਮਾਇਆ ਦਾ 'ਭਰਮ-ਗੜ' ਟੁਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਮਨ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਖਿਚ ਅਥਵਾ 'ਭੁਖ' ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
 ਇਕਾਗਰ ਹੋਇਆ ਮਨ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ।
 ਸਿਮਰਨ ਦ੍ਰਿੜ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੀ ਡੋਰੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਨੂੰ।
 ਇਸ ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ' ਦੀ ਖਿਚ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
 'ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ' ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
 ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਅਥਵਾ 'ਚੁਪ-ਪ੍ਰੀਤ' ਵਿਚ ਮਨ
 'ਅਲਮਸਤ ਮਤਵਾਰਾ' ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਸਰ ਲਾਗੇ ਤਨ ਭੀਤਰਿ

ਤਾ ਭ੍ਰਮ ਕਾਟਿਆ ਜਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—667)

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਭੈ ਭਰਮ ਮਿਟਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ—193)

ਸਾਧ ਕੇ ਸੰਗਿ ਮਾਇਆ ਤੇ ਭਿੰਨ ॥.....

ਸਾਧ ਕੇ ਸੰਗਿ ਨ ਕਤਹੂੰ ਧਾਵੈ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਅਸਥਿਤਿ ਮਨੁ ਪਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ—271)

ਭ੍ਰਮ ਭਉ ਮਿਟਿਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੇ

ਦਾਲਿਦ ਨ ਕੋਈ ਘਾਲਕਾ ॥ (ਪੰਨਾ—1085)

ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਸੇਤੀ ਕਾਟਿਆ

ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਗੁਰ ਦੇਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ—530)

ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਮਈ ॥

ਜਬ ਤੇ ਭੇਟੇ ਸਾਧ ਦਇਆਰਾ

ਤਬ ਤੇ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਰਿ ਭਈ ॥ (ਪੰਨਾ—822)

ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਜਿਹ ਰਿਦ ਬਸਿਓ ਨਾਨਕ ਤੇ ਨ ਭ੍ਰਮੇ ॥ (ਪੰਨਾ—258)

ਇਸ ਅਮੋਲਕ-ਅਸਚਰਜ-ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਉਚਮ-ਉਚੀ, ਸੂਚਮ-

comes in touch with the evolved mind of a 'gurmukh', or by keeping his company, he himself 'evolves' or becoming 'lofty', he places his attention upon the Guru and 'faces' him. On such an 'evolved' or 'guru-orientated mind' —

the effect of the illusion of materialism begins to lessen.
 the 'fort of illusion' of materialism breaks down.
 the mind continues to become more focused.
 a spiritual pull or 'hunger' takes place in the mind.
 the focused mind gets connected in *simran*.
 the *simran* comes ingrained.
 the cord of love is established with the *satguru*.
 this pull of the cord of love keeps increasing
 the 'unstruck melody' can be heard.
 the mind becomes intoxicated in the unstruck melody
 or 'silent love.'
 emplacement within the divine illumination takes place.

- 1 *When the arrow of the Lord's Love pierces his body, then his doubt is eradicated* 607
- 2 *In the Saadh Sangat, the Company of the Holy, fear and doubt depart.* 193
- 3 *In the Company of the Holy, one is rid of Maya....
 In the Company of the Holy, the mind does not wander.
 In the Company of the Holy, the mind becomes stable.* 271
- 4 *Doubt and fear are erased, in the Saadh Sangat, the Company of the Holy, and then one is not afflicted by deadly pain.* 1085
- 5 *The Saints dispel the darkness of ignorance; the Guru is the Giver of the gift of life.* 530
- 6 *Chanting the Name of the Lord of the Universe, Gobind, Gobind, Gobind, we become like Him.
 Since I met the compassionate, Holy Saints, my evil-mindedness has been driven far away.* 822
- 7 *One whose heart abides in the Society of the Saints, O Nanak, does not wander around in doubt.* 258

The loftiest of the lofty and the purest of the pure

ਸੂਚੀ 'ਗੁਰਮੁਖ ਅਵਸਥਾ' ਨੂੰ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ :—

ਫੂਟੇ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ ਮਨਹਿ ਭਇਓ ਪਰਗਾਸੁ ॥

ਕਾਟੀ ਬਰੀ ਪਗਹ ਤੇ ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ ॥੧॥

ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਰਹਿਓ ॥ ਤਪਤ ਕੜਾਹਾ ਬੁਝ ਗਇਆ

ਗੁਰਿ ਸੀਤਲ ਨਾਮ ਦੀਓ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਭਇਆ ਤਉ ਛੰਡਿ ਗਏ ਨਿਗਹਾਰ ॥

ਜਿਸ ਕੀ ਅਟਕ ਤਿਸ ਤੇ ਫੂਟੀ ਤਉ ਕਹਾ ਕਰੈ ਕੋਟਵਾਰ ॥੨॥

ਚੂਕਾ ਭਾਰਾ ਕਰਮ ਕਾ ਹੋਏ ਨਿਹਕਰਮਾ ॥

ਸਾਗਰ ਤੇ ਕੰਢੈ ਚੜੇ ਗੁਰਿ ਕੀਨੇ ਧਰਮਾ ॥੩॥

ਸਚੁ ਥਾਨੁ ਸਚੁ ਬੈਠਕਾ ਸਚੁ ਸੁਆਉ ਬਣਾਇਆ ॥

ਸਚੁ ਪੂੰਜੀ ਸਚੁ ਵਖਰੇ ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਪਾਇਆ ॥੪॥ (ਪੰਨਾ — 1002)

ਅਪੁਸਟ ਬਾਤ ਤੇ ਭਈ ਸੀਧਰੀ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਸਜਨਈ ॥

ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ ਰਤਨੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਓ ਮਲੀਨ ਬੁਧਿ ਹਛਨਾਈ ॥

ਜਉ ਕਿਰਪਾ ਗੋਬਿੰਦ ਭਈ ॥

ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ ਹਰਿਨਾਮ ਫਲ ਪਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਈ ॥

ਮੇਹਿ ਕਿਰਪਨ ਕਉ ਕੋਇ ਨ ਜਾਨਤ ਸਗਲ ਭਵਨ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ॥

ਸੰਗਿ ਬੈਠਨ ਕਹੀ ਨ ਪਾਵਤ ਹੁਣਿ ਸਗਲ ਚਰਣ ਸੇਵਈ ॥

ਆਢ ਆਢ ਕਉ ਫਿਰਤ ਢੂੰਢਤੇ ਮਨ ਸਗਲ ਤਿਸਨ ਬੁਝਿ ਗਈ ॥

ਏਕੁ ਬੋਲੁ ਭੀ ਖਵਰੋ ਨਾਹੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸੀਤਲਈ ॥

ਏਕ ਜੀਹ ਗੁਣ ਕਵਨ ਵਖਾਨੇ ਅਗਮ ਅਗਮ ਅਗਮਈ ॥

ਦਾਸੁ ਦਾਸ ਦਾਸ ਕੋ ਕਰੀਅਹੁ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸਰਣਈ ॥ (ਤੰਨਾ—402)

ਹਉਮੈ ਦੀ ਭਰਮ-ਮਈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ 'ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ' ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ,

'ਮਨ' ਦਾ ਅਨੁਭਵੀ 'ਆਤਮਿਕ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮੰਡਲ' ਵਿਚ 'ਪ੍ਰਵੇਸ਼' ਹੋਣਾ :—

ਅਲੌਕਿਕ ਮਾਨਸਿਕ 'ਤਬਦੀਲੀ' ਹੈ

ਆਤਮਿਕ 'ਕਰਾਮਾਤ' ਹੈ

ਇਲਾਹੀ 'ਕੋਰਕ' ਹੈ

ਇਲਾਹੀ 'ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀ' ਹੈ

'ਅਸਚਰਜ ਕ੍ਰਿਸਮਾ' ਹੈ

ਗੁਪਤ 'ਪ੍ਰਿਮ ਖੇਲ' ਹੈ

'stage of guru-orientated-ness' of this astonishing wondrous divine illumination is mentioned in Gurbani thus:-

- 1 *The egg of doubt has burst; my mind has been enlightened. The Guru has shattered the shackles on my feet, and has set me free. ||1|| My coming and going in reincarnation is ended. The boiling cauldron has cooled down; the Guru has blessed me with the cooling, soothing Naam, the Name of the Lord. ||1||Pause|| Since I joined the Saadh Sangat, the Company of the Holy, those who were eyeing me have left. The one who tied me up, has released me; what can the Watchman of Death do to me now? ||2|| The load of my karma has been removed, and I am now free of karma. I have crossed the world-ocean, and reached the other shore; the Guru has blessed me with this Dharma. ||3|| True is my place, and True is my seat; I have made Truth my life's purpose. True is my capital, and True is the merchandise, which Nanak has placed into the home of the heart. 1002*

- 2 *That which was upside-down has been set upright; the deadly enemies and adversaries have become friends. In the darkness, the jewel shines forth, and the impure understanding has become pure. When the Lord of the Universe became merciful, I found peace, wealth and the fruit of the Lord's Name; I have met the True Guru. No one knew me, the miserable miser, but now, I have become famous all over the world. Before, no one would even sit with me, but now, all worship my feet. I used to wander in search of pennies, but now, all the desires of my mind are satisfied. I could not bear even one criticism, but now, in the Saadh Sangat, the Company of the Holy, I am cooled and soothed. What Glorious Virtues of the Inaccessible, Unfathomable, Profound Lord can one mere tongue describe? Please, make me the slave of the slave of Your slaves; servant Nanak seeks the Lord's Sanctuary. 402*

Coming out from the 'fortress of illusion' of egotism's illusion filled ignorance, and abiding in the 'realm of divine illumination' of mind's intuition :-

is an astounding mental 'change'

is a divine 'miracle'

is a spiritual phenomenon

is God's wondrous play

is a 'wondrous marvel'

is a secret 'play of love'

ਆਤਮਿਕ 'ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ' ਹੈ
ਗੁੱਝਾ 'ਵਣਜ-ਵਪਾਰ' ਹੈ
'ਅਜਬ ਵਖਰ' ਹੈ।

ਇਹ ਅਮੋਲਕ ਅਤੇ ਅਸਚਰਜ ਆਤਮਿਕ 'ਦਾਤ' (grace) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰੋਂ ਘਰੋਂ :—

ਮਿਹਰ ਹੈ
ਰਹਿਮਤ ਹੈ
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ
'ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ' ਹੈ
ਇਲਾਹੀ ਦੇਣ ਹੈ,

ਜੋ ਉਚੀ-ਸੁਚੀ, ਜੀਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ, 'ਸਾਧ-ਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ 'ਵੰਡੀ' ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਆਤਮਿਕ-ਮੰਜਲ ਦੀ ਬਿਸਮਾਦੀ ਅਸਚਰਜ 'ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀ', 'ਇਲਾਹੀ ਕੌਤਕ', ਸਾਡੀ ਮਾਇਕੀ ਸੀਮਤ ਬੁਧੀ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ 'ਪਕੜ' ਤੋਂ ਪਰ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰਿਮ-ਖਲ' ਨੂੰ ਸਿਰਫ 'ਅਨੁਭਵ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ—

ਜਾਣਿਆ
ਸਮਝਿਆ
ਬੁਝਿਆ
ਚੀਨਿਆ
ਪਹਿਚਾਨਿਆ
ਮਾਣਿਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਇਸ ਅਸਚਰਜ 'ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ' ਨੂੰ ਭਰਮ-ਮਈ ਮਾਨਸਿਕ ਸੀਮਤ ਬੁਧੀ ਨਾਲ—

ਸਮਝਣ
ਬੁਝਣ
ਵਿਚਾਰਨ
ਗਿਆਨ ਘੱਟਣ
ਫਿਲੋਸਫੀਆਂ ਘੜਨ
ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਕਰਨ

is divine 'give and take'
is a hidden 'transaction'
is an 'amazing merchandise'.

This priceless and wondrous divine 'grace' from the house of the Satguru:-

is clemency
is compassion
is a blessing
is a 'glance of favour'
is a divine bequest

which is disbursed through the lofty-pure, living-vibrant 'sadh-sangat' the company of the holy.

This phenomenal amazing, 'wondrous play', 'spiritual miracle' of the divine path, is beyond the grasp and understanding of our limited materialistic intellect. This divine 'play of love' can be —

known
understood
unravelling
discovered
recognised (and)
enjoyed

only through intuition.

All the 'effort' (put in), in trying to

understand
unravel
deliberate
churn knowledge
devise philosophies
narrate and expound

ਦੇ ਸਾਰੇ 'ਕਰਤਵ' ਸਾਡਾ ਦੀਰਘ ਮਾਨਸਿਕ—

ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਹਨ ।

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥

ਬਾਧਨਿ ਬਾਧਿਆਂ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ—728)

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਿਆ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ—905)

ਕਥਮੀ ਕਹਿ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥

ਸਭ ਕਥਿ ਕਥਿ ਰਹੀ ਲੁਕਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—655)

ਗਿਆਨੁ ਗਿਆਨੁ ਕਥੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥

ਕਥਿ ਕਥਿ ਬਾਦੁ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ—831)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ 'ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੁਆਰਾ 'ਆਪਾ ਚੀਨੇ' ਬਗ਼ੈਰ, ਸਾਡਾ ਮਾਨਸਿਕ ਮਾਇਕੀ 'ਭਰਮ' ਕਦਾਚਿਤ ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੇ

ਮਿਟੈ ਨ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—684)

ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੀ ਭੁਲਿ ਭੁਲਿ ਪਛੋਤਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ—1111)

ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਭਉ ਕਥਹੁ ਨ ਛੂਟਸਿ ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਜਾਨੀ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵਸਿ

ਭ੍ਰਬਿ ਮੁਏ ਬਿਨੁ ਪਾਨੀ ॥ (ਪੰਨਾ—1127)

'ਆਤਮਿਕ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਦੇ 'ਪ੍ਰਜੁਲਿਤ' ਹੋਣ ਤੇ, 'ਦੁਜੇ-ਭਾਉ' ਦਾ 'ਭਰਮ' (illusion) ਛਾਈ-ਮਾਈ ਹੋ ਕੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਇਕੋ-ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪੀ ਜੋਤ' ਸਰਬ-ਰਹੀ-ਭਰਪੂਰ' ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਅੰਧਕਾਰੁ ਮਿਟਿਓ ਤਿਹ ਤਨ ਤੇ ਗੁਰਿ ਸਬਦਿ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥

ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਜਾਲੀ ਤਾ ਕੀ ਕਾਟੀ

ਜਾ ਕਉ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬਿਸਾਸਾ ॥ (ਪੰਨਾ—208)

ਕਰਮੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੋਟੀਐ ਤਾ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਗੈ ॥

ਨਾਨਕ ਸਹਜੇ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਅੰਦਰਹੁ ਭ੍ਰਮ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ (ਪੰਨਾ—851)

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ

this wondrous 'play of love' of the divine realm, with the limited, doubt-filled mental intellect, is indeed our serious mental – **doubt-fallacy**.

1 Everyone speaks of wisdom and meditation;
but bound in bondage, the whole world is wandering around in confusion. 728

2 Without the Naam, what is the use of spiritual wisdom and meditation? 905

3 By preaching sermons, one's doubt is not dispelled.
Everyone is tired of preaching and teaching. 655

4 Everyone talks about spiritual wisdom and spiritual knowledge.
Talking, talking, they argue, and suffer. 831

Gurbani has declared that without 'unravelling the Self' through the 'illumination of Naam' in the innate self within, our mental, materialistic 'illusion' can never be eradicated.

5 O servant Nanak, without knowing one's own self, the moss of doubt is not removed. 684

6 O Nanak, without the True Name, she is confused and deluded, and so she regrets and repents. 1111

7 Doubt, separation and fear are never eradicated, and the mortal continues coming and going in reincarnation, as long as he does not know the Lord.
Without the Name of the Lord, no one is liberated; they drown and die without water. 1127

The disappearance of the illusion of 'second-love' upon the upsurge of the 'divine illumination' through intuition, will lead to the experiencing of the one and only all encompassing 'manifested-light' of the Timeless Being.

8 Darkness is dispelled from within that body, in which the Divine Light of the Guru's Shabad shines.
The noose of doubt is cut away from those who place their faith in the Saadh Sangat, the Company of the Holy. 208

9 By his karma, he meets the True Guru, and then, he is lovingly attuned to the True Name.
O Nanak, he is naturally at peace; doubt and fear run away and leave him. 851

10 O Nanak, the Gurmukh attains spiritual wisdom,

ਤਿਮਰ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧਿਰੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ—852)

ਜਿਹ ਮੰਦਰਿ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਅੰਧਕਾਰੁ ਤਹ ਨਾਸਾ ॥

ਨਿਰਭਉ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਭ੍ਰਮੁ ਭਾਗਾ

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਜਨ ਦਾਸਾ ॥ (ਪੰਨਾ—1123)

ਇਹ ਨਾਮ' ਅਥਵਾ 'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਸਾਡੇ 'ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ' ਹੀ ਪ੍ਰਜੁਲਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ 'ਢੂੰਡਣਾ' ਸਾਡਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ —

ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ।

ਸਭ ਕਿਛੁ ਘਰ ਮੰਦਿ ਬਾਹਰ ਨਾਹੀ ॥

ਬਾਹਰਿ ਟੋਲੇ ਸੌ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਹੀ ॥ (ਪੰਨਾ—102)

ਮਨ ਮੋਰਿਆ ਅੰਤਰਿ ਤੇਰੇ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ

ਬਾਹਰਿ ਵਸਤੁ ਨ ਭਾਲਿ ॥ (ਪੰਨਾ—569)

ਪਰ ਸਾਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ, ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਧਨ— 'ਬਾਹਰਮੁਖੀ' ਹੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਮੰਜ਼ਿਲ ਸਮਝਣਾ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਦੀਰਘ

ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਨੂੰ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਇਲਾਹੀ 'ਨਾਮ-ਖਜਾਨੇ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਉਦਮ ਯਾ ਪੁਰਸਾਰਥ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ!

ਇਸ ਅਸੰਲਕ ਆਤਮਿਕ 'ਖਜਾਨੇ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਅਥਵਾ 'ਤਤ-ਗਿਆਨ' ਕਿਸੇ ਥਕਸ਼ੇ ਹੋਏ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹੀ 'ਅਨੁਭਵ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਜਗਤੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ—558)

—ਸਮਾਪਤ—

and the pitch-black darkness of ignorance is dispelled. 852

1 When the temple is illuminated by the lamp, its darkness is dispelled. The Fearless Lord is All-pervading. Doubt has run away, says Kabeer, the Lord's humble slave. 1123

This 'Naam' or 'divine illumination' will gush forth from within our 'innate-self'. To look for it outside is our spiritual

doubt-fallacy

2 Everything is within the home of the self; there is nothing beyond. One who searches outside is deluded by doubt. 102

3 O my mind, the treasure is within you; do not search for it on the outside. 569

But our religious rites and rituals, recitation of scriptures and worship may all religious ways and means — are 'externally orientated'. To regard these external means as the destination is indeed our grave

doubt-fallacy of our mental ignorance.

But (since) we have no knowledge of the divine 'treasure of the Naam' in the innate self within, the question of (making) an effort (to discover it) does not arise.

The awareness of this priceless divine 'treasure' or 'essence-knowledge' can only be 'experienced' by some rare blessed guru-orientated beloved.

4 This world is deluded by doubt; how rare are those who understand this. 558

- the end -

